

FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

FIRAT UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF THEOLOGY

Sayı: 29/1 (Haziran / June 2024), 113-123

Bir Söz, Bir Sembol ve Bir Yemek: Ahit
A Promise, A Symbol and A Meal: Covenant

Mehmet Mustafa ERKAL

Dr, Bağımsız Araştırmacı
PhD, Independent Researcher

mferkal40@gmail.com orcid.org/0000-0003-1636-2463

Adem ÇETİN

Öğretim Görevlisi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı
Lecturer, Ankara University Faculty of Divinity, Department of History of Turkish Islamic Arts

Ankara / Türkiye

ademcetin06@hotmail.com orcid.org/0000-0001-9705-9823

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale İşlem Süreci / Article Processing

Geliş Tarihi / Date Received: 14 Mart/March 2024 Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Haziran/June 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran/June 2024 Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Atıf / Cite as

Erkal, Mehmet Mustafa – Çetin, Adem. "Bir Söz, Bir Sembol ve Bir Yemek: Ahit". *Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/1 (Haziran 2024), 113-123.

DOI: <https://doi.org/10.58568/firatilahiyat.1453084>

İntihal / Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mehmet Mustafa Erkal – Adem Çetin).

Yayıncı / Published by

Firat Üniversitesi/ Firat University

Lisans Bilgisi / License Information

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

A Promise, A Symbol and A Meal: Covenant

Abstract: Covenant, as a word, is basically understood as a contract, an agreement. The concept of covenant, used in Judaism to express the relationship between God and the people of Israel, has come to define the relationship between God and all human beings in Christianity. Jews, who see themselves as a special community chosen by God, are directly related to the concept of covenant in terms of their unique religious characteristics such as temple, chosenness and holy land. For Christianity, on the other hand, the covenant is understood as taking away this special characteristic of the Jews, which they regarded as unique to themselves, and giving it to all humanity through the hand of God's son Jesus. Since the concept of covenant has a special importance for Judaism and Christianity, a separate theology of covenant has been established in these religions. So much so that the holy book of Judaism is called the Old Testament and the holy book of Christianity is called the New Testament. In this article, the concept of covenant, which is a fundamental factor in Jewish and Christian religious history and belief system, is discussed with its physical conditions. The concept of covenant has been evaluated only in the context of the Torah and the Bible. Since a theology of covenant has not been directly developed in relation to the Holy Qur'an, it has been excluded. In this study, the historical-comparative method, which is one of the basic methods of the history of religions, was used in order to explain the physical conditions related to the concept of covenant, on which a theology was established by Jews and Christians throughout history. When the covenants analyzed within the scope of the Torah and the Bible are evaluated, it is seen that the covenants made between individuals or between God and humanity have common elements. In this article, eight covenants revealing physical conditions were evaluated. An example of a covenant between people is the covenant between Jacob and his father-in-law Laban. For the covenants between God and humans, the covenants made with Noah, Abraham, Moses, David, Solomon, Josiah and Jesus were evaluated. The covenants made with Noah and Jesus are universal in nature, encompassing all of humanity. The covenants with Abraham, Moses, David, Solomon and Josiah are restricted to the Jews. Sometimes natural formations were chosen as symbols for the covenants and sometimes man-made structures were used. In the covenants with Noah and Solomon, natural beings such as rainbows and clouds were symbolized. The covenant with Abraham symbolized circumcision, the covenant with Moses symbolized the altar, the covenant with David symbolized the temple, the covenant with Josiah symbolized the graveyard, and the covenant between Laban and Jacob symbolized the stone heap. There is also a kind of blood symbolism in the covenants with Noah, Moses and Jesus. In some of the covenants, elements such as erecting monuments, piling stones, and building altars were also analyzed from an architectural and artistic point of view. Eating after the covenants was sometimes presented as an individual banquet, sometimes as a collective feast, sometimes as a treat, and sometimes as a gift to humanity. While the covenants discussed in the article include a mutual promise or a pledge, it was observed that some covenants were tied to certain conditions and some covenants were made unconditionally. Covenant symbolism was evaluated as a very human phenomenon. It is a frequently encountered situation in the history of religions that beliefs have transhistorical aspects. Certain elements were found in the covenants made in almost all of the historical process. The fact that the agreements made by ancient civilizations are seen in holy books can be considered as a production of the common mind when compared to the physical elements of agreements made in daily life. The embodiment of promises given as a sign of loyalty or commitment with symbols was considered a human need. The use of the meanings created by symbols in the human mind as a substitute for a transitory or forgettable act such as a promise has perhaps been taken to mean that the human mind can be more permanent when it materializes things. Considering the covenants in the holy books in this context, it has been evaluated that a divine idea can perpetuate its existence by materializing in the human mind. In this article, it is concluded that at the end of the covenants, a promise is made, a symbol or a sign for the covenant is placed, the covenant is transformed from abstract to concrete, and a meal is eaten to register the covenant.

Keywords: History of Religions, Covenant, Covenant in the Torah, Covenant in the Bible, Covenant Symbol.

Bir Söz, Bir Sembol ve Bir Yemek: Ahit

Öz: Ahit, kelime anlamı olarak temelde sözleşme, antlaşma şeklinde anlaşılmaktadır. Yahudilikte Tanrı ile İsrail halkı arasındaki ilişkinin ifade edilmesi için kullanılan ahit kavramı Hıristiyanlıkta Tanrı ile tüm insanlar arasındaki ilişkiyi tanımlamıştır. Kendilerini Tanrı tarafından seçilmiş özel bir topluluk olarak gören Yahudilerin, dinsel anlamda tapınak, seçilmişlik ve kutsal toprak gibi kendilerine has özellikleri ahit kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Hıristiyanlık açısından ise ahit, Yahudilerin kendilerine has gördükleri bu seçilmişlik özelliğinin onlardan Tanrı'nın oğlu İsa eliyle alınıp tüm insanlığa vermek şeklinde anlaşılmıştır. Ahit kavramı Yahudilik ve Hıristiyanlık için özel bir öneme sahip olduğundan bu dinlerde müstakil bir ahit teolojisi oluşturulmuştur. Öyle ki Yahudiliğin kutsal kitabı için Eski Ahit, Hıristiyanlığın kutsal kitabı için Yeni Ahit adlandırması yapılmıştır. Bu makalede Yahudi ve Hıristiyan din tarihinde ve inanç sisteminde temel bir faktör olan ahit kavramı fiziksel şartlarıyla ele alınmıştır. Ahit kavramı yalnızca Tevrat ve Kitab-ı Mukaddes bağlamında değerlendirilmiştir. Kur'an-ı Kerim ile ilgili doğrudan doğruya bir ahit teolojisi geliştirilmediği için kapsam dışı tutulmuştur. Tarih boyunca Yahudi ve Hıristiyanlar tarafından üzerinde bir teoloji kurulan ahit kavramına ilişkin fiziksel şartların açıklanması amacıyla yapılan çalışmada dinler tarihinin temel yöntemlerinden biri olan tarihi-karşılaştırma metodu kullanılmıştır. Tevrat ve Kitab-ı Mukaddes kapsamında incelenen ahitler değerlendirildiğinde, kişiler arasında ya da Tanrı ile insanlık arasında yapılan ahitlerin ortak öğeler bulundurduğu görülmüştür. Makalede fiziksel şartları ortaya koyan sekiz ahit değerlendirilmiştir. İnsanlar arasında yapılan ahite örnek olarak Yakup ve kayınpederi Lavan arasında yapılan ahit ele alınmıştır. Tanrı ile insanlar arasında yapılan ahitler için ise Nuh, İbrahim, Musa, Davut, Süleyman, Yoşiya ve İsa ile yapılan ahitler değerlendirilmiştir. Nuh ve İsa ile yapılan ahitler bütün insanlığı kapsayacak şekilde evrensel niteliklidir. İbrahim, Musa, Davut, Süleyman ve Yoşiya ile yapılan ahitler yalnızca Yahudilerle sınırlandırılmıştır. Ahitlere sembol olarak bazen doğal oluşumlar seçilmiş bazen de insan eliyle yapılan yapılar kullanılmıştır. Nuh ve Süleyman ile yapılan ahitlerde gökkuşağı ve bulut gibi doğal varlıklar sembolleştirilmiştir. İbrahim ile yapılan ahitte sünnet, Musa ile yapılan ahitte sunak, Davut ile yapılan ahitte tapınak, Yoşiya ile yapılan ahitte mezarlık, Lavan ve Yakup arasında yapılan ahitte taş yığma sembolleri kullanılmıştır. Ayrıca Nuh, Musa ve İsa ile yapılan ahitlerde bir çeşit kan sembolizmi görülmüştür. Yapılan ahitlerden bazılarında var olan anıt dikme, taş yığma, sunak kurma gibi unsurlar mimari ve sanatsal açıdan da incelenmiştir. Ahitlerden sonra yemek yenilmesi ise bazen müstakil bir ziyafet bazen toplu bir şölen bazen bir ikram bazen de insanlığa bir armağan şeklinde sunulmuştur. Makalede ele alınan ahitler karşılıklı söz verme veya bir vaat içerirken bazı ahitlerin belirli koşullara bağlanmış olduğu bazı ahitlerin ise koşulsuz şekilde yapıldığı izlenmiştir. Ahit sembolizmi oldukça insani bir olgu olarak değerlendirilmiştir. İnançların tarih aşan yönleri olduğu dinler tarihinde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Tarihsel sürecin neredeyse tamamında yapılan ahitlerde belirli unsurlara rastlanılmıştır. Eski medeniyetlerini yaptıkları anlaşmaların kutsal kitaplarda görülmesi, günlük hayatta yapılan anlaşmaların fiziksel unsurlarıyla mukayese edildiğinde ortak aklın bir üretimi olarak düşünülebilir. Bir sadakat ya da bağlılık alameti olarak verilen sözlerin sembollerle cisimleştirilmesi, insani bir ihtiyaç olarak değerlendirilmiştir. Sembollerin insan zihninde oluşturduğu anlamların söz gibi gelip geçici ya da unutulabilir mahiyette olan bir eylemin yerine kullanılması belki de insan zihninin bir şeyleri cisimleştirdiğinde daha kalıcı olabileceği şeklinde ele alınmıştır. Kutsal kitaplarda geçen ahitlerin bu bağlamda düşünülmesi, tanrısal bir fikrin insan aklında tecessüm ederek varlığını sürekli hale getirebileceği şeklinde değerlendirilmiştir. Bu makalede yapılan ahitlerin sonunda bir söz verildiği, ahit için bir sembol ya da nişane konularak ahdin soyuttan somut hale getirildiği ve ahdi tescil etmek üzere yemek yenildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Ahit, *Tevrat'ta* Ahit, *Kitab-ı Mukaddes'te* Ahit, Ahit Sembolü.

Giriş

Ahit kelimesi, Arapça *ahd* kökünde Türkçeye geçmiştir. Türk Dil Kurumu'na göre, "kendi kendine söz vererek bir işi üzerine alma", "antlaşma" ve "çağ" anlamlarına gelmektedir.¹ Kâmûs-ı Türkî'de *ahd* kelimesi için "bir işi üstüne alıp söz verme, deruhte, taahhüd, Cenab-ı Hakk'a karşı olunan taahhüd, and, kasem, sözleşme, mukavele, peymân, misâk, muahede, zaman, devir" anlamları verilmektedir.² Yahudi gelenekte İsrail halkı ile Tanrı arasında yapılan sözleşmeyi ifade eden ahit,³ kavramsal olarak Ahd-i Atik'in İbranca nüshasında *berit*, Yunanca nüshasında *diatheke* şeklinde ve *sözleşme*, *ittifak*, *antlaşma* anlamlarında kullanılmaktadır. Ahd-i Cedid'de ise hulûl eden İsa, Tanrı sıfatıyla bütün insanlığı kapsayacak yeni bir antlaşma yapmaktadır.⁴ Bu makalede Yahudi, Hıristiyan ve İslam'ın kutsal kitaplarında büyük bir hacme sahip hatta Yahudi ve Hıristiyan teolojisini etkileyen ahit kavramı tarihi-karşılaştırma yöntemi kullanılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Ahit kavramı Yahudi ve Hıristiyan teolojisinde geniş bir yer işgal eder. Yahudi kutsal kitabı için *Eski Ahit*, Hıristiyan kutsal kitabı için *Yeni Ahit* terimleri kullanılır. Ahit kavramı üzerine her iki dine mensup teologlar derinlemesine çalışmalar yapmışsa da İslam dini araştırmacılarının Kuran'daki ahit kavramı ile ilgili araştırmaları bir ahit teolojisi oluşturacak boyuta ulaşmamıştır.⁵ Toshihiko İzutsu ahit kavramını kitabında bulunan *vefa* başlığı altında incelemiştir. O, ahit kavramını Arap kavmiyetçiliğinin kan bağı sebebiyle birbirlerine karşı vefalı adanışı şeklinde açıklamıştır.⁶ Jeffery Kur'an'da antlaşma ile ilgili *misak* ve *ahit* şeklinde iki terim kullanıldığını ifade etmiştir. Bunlardan misakı daha ziyade seküler bir anlamda açıklarken, ahit kavramının sekülerle birlikte ilahi antlaşmalar içinde kullanıldığını beyan etmiştir.⁷ Wansbrough, ahit kelimesinin Kur'an'daki kavramını doğrudan bir ilahi antlaşma olarak tanımlamıştır. Ancak ahit ve misak kelimelerinin çekimlerine göre kimi zaman birbirinin yerine veya Tanrı tarafından yapılan ahdi ifade etmek için kullanıldığını beyan etmiştir.⁸

Bu makalede ahit kavramı, *Tevrat* ve *Kitab-ı Mukaddes* verilerine göre fiziksel koşulları açısından ele alınacaktır. Bir ahdin gerçekleşmesi için gerekli olan şartlar örnekleriyle beraber incelenecektir. Genel olarak Yahudi ve Hıristiyan kutsal kitaplarında ahitle ilgili anlatılar incelendiğinde; ahdin bazen insanlar arasında yapılırken bazen Tanrı ile bir kişi arasında, bazen de Tanrı ile bir grup arasında yapıldığı görülür. İnsanlar arasında yapılan ahdin örnekleri ile Tanrı'nın taraf olduğu ahdin örnekleri şekil itibarıyla birbirine benzerlik gösterir. İlk olarak insanlar arasında yapılan ahitlerden birisine Yakup ile kayınpederi Lavan arasında yapılan ahit örnek gösterilebilir.

1. Lavan ile Yakup Arasındaki Ahit

Yaratılış'ta yer alan ifadeye göre Lavan,⁹ Yakup'a çok eziyet eder. Yakup yanından ayrılmak istediğinde hakkını talep eder. Tanrı'nın yardımıyla çok büyük bir sürü Yakup'un olur. Ancak Yakup oradan ayrılacağını Lavan'a haber vermez ve Lavan koyunları kırmaya gittiğinde Rahel babasının putunu¹⁰ çalar. Gittiklerinin

¹ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, "Ahit" (Erişim 14 Temmuz 2023).

² Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, ed. Raşit Günöğü vd. (İstanbul: İdeal Kültür&Yayınılık, 2017), "Ahd", 742.

³ Durmuş Arık, *Kavram Atlası Dinler Tarihi I* (Ankara: Gazi Kitapevi, 2020), 39.

⁴ Abdurrahman Küçük, "Ahit", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, ed. Bekir Topaloğlu (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/532-533.

⁵ Joseph E.B. Lumbard, "Covenant and Covenants in the Qur'an", *Journal of Qur'anic Studies* 17/2 (Haziran 2015), 1.

⁶ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, çev. Selâhattin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 1991), 126-127.

⁷ Arthur Jeffery, *The Qur'an as Scripture* (New York: Russell F. Moore Company Incorporated, 1952), 31-33.

⁸ John E. Wansbrough - Andrew Rippin, *Quranic Studies: Sources and Methods of Scriptural Interpretation* (Amherst, NY: Prometheus Books, 2004), 8-9.

⁹ Lavan, Nahor'un torunu, Bethuel'in oğlu, Yakup'un karıları Rahel ve Lea'nın babasıdır. bk. Herbert Lockyer, *All The Men of The Bible: A Portrait Gallery and Reference Library of More Than 3000 Biblical Characters* (Grand Rapids, Mich.: Lamplighter Books, 1958), 215.

¹⁰ Put yerine Bereşit'te tılsım ifadesi kullanılmaktadır. Tılsımı ise çeşitli öngörülerde kullanılan insan şeklindeki heykelcikler olarak açıklar ve tam olarak put sayılmayacaklarını belirtir. Rahel'in bunları çalma amacının ise bazılarının göre babasının bunlara tapınımını engellemek bazılarının göre de bu tılsımları kullanarak kaçtıkları yerin Lavan tarafından bulunmasını önlemek olduğu söylenir. Vayetse 236-239 Moşe Farsi (ed.), *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara =: [Torah] = Tora* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2002).

üçüncü günü Lavan'a Yakup'un ailesi ile kaçtığı haberi verilir. Lavan, yakınlarıyla beraber Yakup'un peşine düşer ve yedinci gün Yakup'u yakalar. O gece düşünce Tanrı girer ve Yakup'a iyi ya da kötü bir şey söylememesini buyurur. Lavan, Yakup'un bulunduğu yere çadırını kurar ve ona neden habersizce kaçtığını, kızlarını savaş esiri gibi götürdüğünü, kendisini aldattığını sorar. Eğer haber verseydi Yakup'u ve ailesini şenlikle, güzellikle uğurlayacağını; kızları ve torunlarıyla vedalaşıp ayrılacağını söyler. Gece vakti düşünce Tanrı'yı gördüğünü ve onun kendisine söylediklerini iletir. Dahası Lavan, Yakup'un baba ocağını çok özlediğinden ayrılmasını bile anlayışla karşılar. Ancak ilahlarını neden çaldığını sorar. Yakup, korktuğu için habersiz ayrıldığını belirtir. Putları Rahel'in çaldığından habersiz şekilde, herkesin gözü önünde arama yapılmasını ve kimde bulunursa orada öldürülmesini talep eder. Lavan tüm çadırları tek tek arar. Putları deve semerinde gizleyen Rahel, semerin üzerine de kendisi oturur ve onların bulunmasını engeller. Arama bitince artık Yakup, yılların hıncını çıkarmak için Lavan'a çıkarılır. Kızları için on dört, sürüsü için altı yılını verdiğini, çobanlığı döneminde sürüye hiçbir zarar vermediğini buna rağmen vahşi hayvanların verdiği zararın ve çalınan hayvanların kendisinden tazmin edildiğini, gece gündüz Lavan için hizmet etmesine rağmen ayrılmak istediğinde alacağını on kere değiştirildiğini, eğer İbrahim'in ve İshak'ın Tanrısı ondan yana olmasa eli boş gönderileceğini belirterek şikayetlerini sıralar. Lavan, Yakup'un karılarının kendi kızları, çocuklarının ise torunları olduğunu, sürünün kendi sürüsü olduğunu belirtip antlaşma talep eder. Yakup bir taş alıp anıt olarak dikerken yakınları da taş toplayıp bir yere yığar. Lavan taş yığınının Yegar-Sahaduta, Yakup Galet adını verir. Her ikisi de *tanıklığın yığını* anlamına gelir. Taş yığınları dikildikten sonra Lavan, birbirlerine uzak oldukları zaman arada Rab gözcülük etsin, kızlarına kötü davranır ya da başkası ile evlenirse Tanrı tanık olsun diyerek yığın ve anıtı da tanık gösterir. Ardından taş yığını ve anıtı göstererek bu sınırı geçip Yakup'a kötülük etmeyeceğini, Yakup'un da aynı sınırı geçip Lavan'a kötülük etmeyeceğini, ahdi çiğneyen için ise İbrahim'in, Nahor'un ve babalarının Tanrısı'nın aralarında yargıç olacağını söyler. Yakup ise babası İshak'ın tanrısının adına and içer. Sonra dağda kurban kesip yakınlarıyla beraber yemek yerler.¹¹ Lavan'ın şahit olarak Tanrı'nın yanında taş yığınlarını göstermesi *Kitab-ı Mukaddes*'te geçerken *Tevrat*'ta böyle bir ifade bulunmamaktadır.¹² Anıt, önemli bir olayın veya dönemin önemli kişilerinin gelecek nesillere aktarılması, tanıtılması adına yapılan-inşa edilen göz alıcı, büyük yapılardır. Bir heykel, bir mezar veya daha büyük mimari eserler anıt olarak inşa edilebilir. Bununla beraber devletler veya kişiler arasında yapılan ahitlerin temsili olarak da anıtların dikildiği bilinmektedir.¹³ Taş yığma özellikle anıtsal mezar geleneğinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında birçok farklı taş yığma mezar bulunmuş ve hala da bulunmaya devam etmektedir. Yakup ile Lavan arasında yapılan ahitte hem anıt hem de taş yığma kültürü görünmektedir. Anıt dikmenin ahit geleneğiyle, taş yığmanın ise bozulacak bir ahdin muhtemel sonuçlarıyla alakalı olabileceği değerlendirilmektedir.

Yakup ile Lavan arasında yapılan bu ahdin üç unsuru bulunmaktadır. Birinci unsur Yakup tarafından dikilen anıt ve Lavan tarafından toplanan taş yığınlarıdır. İkinci unsur karşılıklı şekilde verilen sözlerdir. Üçüncü ve son unsur ise hep beraber yenilen yemektir.

Tanrı ile insanlar arasında yapılan anlaşmalar *Tevrat*'ta ve *Kitab-ı Mukaddes*'te sıkça görülür. Bu anlaşmalar kimi zaman karşılıklı sözlerle kimi zaman ise Tanrı'nın vaatleri şeklinde ortaya çıkar.

2. Tanrı'nın Nuh ile Yaptığı Ahit

İnsanların yeryüzünde çoğalmasıyla birlikte yaptıkları kötülükler de aynı seviyede artar. İnsanlar tarafından sürekli kötülüğün düşünülüp yapılması, Tanrı'nın yüreğinin sızlayıp onları yarattığına pişman olmasına sebep olur. Tanrı, tüm canlılığı yeryüzünden silip atmaya üzere bir tufan gönderme kararı alır. Çağdaşları arasında iyi bir insan olan ve Tanrı'nın yolunda yürüyen Nuh, Tanrı'nın lütfuna mazhar olur. Ham, Sam ve Yafet adlı üç oğlu bulunan Nuh'a Tanrı, yeryüzünün zorbalıklarla dolduğu ve düzenin bozulduğunu, bundan dolayı yeryüzündeki canlıları yok etmek için bir tufan göndereceğini bildirir. *Tevrat*'a

¹¹ Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil) -Yeni Çeviri- (Seoul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2013), Yar. 31:22-55.

¹² Rabbi Zer Farber, "Laban and Jacob's Covenant at Gal-Ed", *The Torah* (2014).

¹³ "Fasillar Anıtı", *T.C. Konya Valiliği*, ts.

göre Tanrı, Nuh'un tufandan korunması için yapılacak geminin mühendislik bilgilerini verip ona göre yapmasını emreder. Temiz hayvanlardan yedişer, temiz olmayan hayvanlardan ise erkek ve dişi olmak kaidesiyle iki tanesini gemiye almasını ve bu hayvanlar ile ailesi için gemiye yiyecek depolamasını söyler. Nuh, ailesi ve canlı türleriyle birlikte gemiye bindikten sonra tufan kopar. Sular kabarır, yeryüzü tamamıyla sular altında kalır. Gemide bulunanlar hariç olmak üzere bütün canlı türleri yok olur. Yüz elli gün süren tufandan sonra gemi Ararat Dağlarının üzerinde karaya oturur. Sular çekilip toprak kuruduktan sonra Nuh gemiden iner ve temiz hayvanlardan Tanrı'ya yakmalık sunu sunar. Güzel kokuyu alan Tanrı hoşnut olur ve bir daha toprağı insanlar yüzünden lanetlemeyeceğini, bütün canlıları yok etmeyeceğini bildirir. Tanrı, Nuh ve oğullarını kutsayarak onlarla bir ahit yapar. Ancak bu ahit yalnızca Nuh ve oğullarını değil bütün canlılık alemi kapsayan bir antlaşmadır. Hatta bu ahit Tanrı tarafından yeryüzüyle yapılır. Buna göre Tanrı yayını bulutlara yerleştirir ve ne zaman bu yay bulutların arasında görünse Tanrı yeryüzüyle yaptığı bu ahdi anımsayacak ve bir daha tufan göndermeyecektir. Ayrıca Tanrı, yeryüzündeki bütün canlılar ile denizlerdeki balıkları insanların emrine verir. Onları tıpkı yeşil bitkiler gibi yiyecek olarak insanların hizmetine sunarken kanlı et yemeyi yasak kılar.¹⁴ *Tevrat*'a göre canlı bir hayvanın eti yasak kılınır.¹⁵ *Eski Ahit*'te geçen ve ahdin sembolü olan yay ifadesi ise *Tevrat*'ta gökkuşağı olarak anılır.¹⁶ Peter Eyland, yeşil bitkilerle beraber hayvanların etlerinin yenmesinin Tanrı tarafından serbest bırakılmasını vejetaryen çağının sona ermesi şeklinde yorumlar.¹⁷ Nuh ile yapılan ahitte Tanrı tarafından bir daha yeryüzüne tufan gönderilmeyeceği, gökkuşağının bu ahdin sembolü olacağı ve bitkilerle birlikte hayvan eti yenilebileceği üç unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Tanrı'nın İbrahim ile Yaptığı Ahit

İbrahim, ilerleyen yaşına rağmen bir çocuk sahibi olamaz. Kendisinin mirasçısı evinin uşağı olacağından dolayı Tanrı'ya hayıflanır. Tanrı, İbrahim'e bir çocuk vereceğini ve soyunun çoğalacağını, oturduğu toprakların İbrahim'e miras kalacağını bildirir. İbrahim bununla ilgili delil görmeyi talep eder. Tanrı ondan üçer yaşında bir keçi, bir düve ve bir koç ile bir kumru ve bir de güvercin yavrusu getirmesini ister. İbrahim hayvanları kesip etlerini karıştırır ancak kuşları kesmez. Güneş batışında uykuya dalan İbrahim'e Rab seslenir ve soyunun gelecekteki yaşayacakları ile ilgili bilgiler verir. Karanlık iyice çöktüğünde et parçalarının arasından bir meşale ve dumanlı bir mangal geçer. Tanrı o gün İbrahim ile bir anlaşma yaparak Mısır ırmağından Fırat ırmağına kadar ulaşan toprakların İbrahim'in soyuna verileceğini vadederek.¹⁸ Mısır ırmağının Nil Nehri olduğuna ilişkin görüşler oldukça az olmakla birlikte bunun aslında Süveyş Kanalı'nın yüz altmış beş kilometre doğusunda yer alan el-Ariş bölgesinde bulunan Şihur Irmağı olabileceğine ilişkin görüşlerin fazla olduğu dile getirilir.¹⁹ İsrailoğulları için vadedilmiş toprak inancının kökeni olarak bu pasaj oldukça öneme sahiptir. Yine bu pasaja göre vadedilmiş toprak ile bir soy sözü, meşale ve dumanlı mangalla bir sembol ve akibeti belli olmayan bir et bulunmaktadır. Ancak İbrahim ile yapılan ikinci bir ahit vardır ki bu ikinci ahdin fiziksel şartlar açısından daha ön planda olduğunu söylemek mümkündür.

İbrahim'in, karısı Saray'dan çocuğu olmayınca karısı ona yatıp çocuk sahibi olması için cariyesi Hacer'i verir. İbrahim Hacer'le yatıp onu hamile bıraktıktan sonra Hacer hanımı Saray'ı küçük görmeye başlar. Saray'ın da ona eziyet etmesi neticesinde Hacer kaçır. Çölde Rab'bin meleği ile karşılaşır. Melek ona geri dönmesini ve hanımına boyun eğmesini söyler. Hacer geri dönüp hanımına boyun eğer. İbrahim'e İsmail adında bir erkek evlat verir. İbrahim doksan dokuz yaşındayken Tanrı ona görünerek kendisiyle yaptığı ahdi sürdüreceğini, İbrahim'i milletlerin babası yapacağını, soyunun sonsuza dek devam edeceğini bildirir. Ahdi devam ettirecek olan çocuğun Saray'dan doğacağını ve adının İshak konulacağını söyler. Ahdin şartı olarak ise İbrahim'in evinde var olan, başka bir soydan olmakla birlikte köle olan bütün erkeklerin,

¹⁴ Yar. 6-9.

¹⁵ Bereşit/Noah 53.

¹⁶ Bereşit/Noah 55.

¹⁷ Peter Eyland, "Early Christianity with Peter Eyland", *Peter's Christianity Pages* (2015).

¹⁸ Yar. 15.

¹⁹ Bereşit/Leh Leha 105.

doğumunun sekizinci gününe ulaşmış çocukların sünnet²⁰ edilerek bedensel bir sembolün vücutlarında bulunmasını emreder.²¹ *Eski Ahit*'te ve *Tevrat*'ta hemen sonra gelen pasajda ise İbrahim'e üç konuk geldiği anlatılır. Bunlardan biri Tanrı, diğer ikisi ise meleklerdir. İbrahim hemen konuklarına yemek hazırlar. Pide, besili bir buzağı, yoğurt ve sütü misafirlerine ikram eder.²² İbrahim ile yapılan ikinci ahitte bulunan fiziksel unsurlar doğrudan belirtilmiştir. Buna göre İbrahim'in soyunun kutsanacağı ahdi yapılmış, bunun sembolü olarak erkeklerin sünnet edilmesi istenmiş ve nihayetinde yemek yenilmiştir.

4. Tanrı'nın Musa ile Yaptığı Ahit

İsrailoğulları Yusuf döneminde Mısır'a taşınır. Onun sağlığı döneminde müreffeh bir hayat yaşamalarına rağmen Yusuf'un ölümünden sonra Mısır'da İsrailoğulları için bir esaret dönemi başlar. Musa, İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden kurtarır ve Mısır'dan çıkar. İsrailoğullarının çölde geçirdiği bu süre boyunca yerleşik hayata geçmediği ve hayatlarını konar göçer şekilde idame ettirdikleri söylenir. Mısır'dan çıkışın üçüncü ayında İsrailoğulları Sina Çölü'ndeyken Musa, Tanrı'nın huzuruna çıkar. Tanrı, Musa'ya sözünü dinleyip ahidine uyarlarsa İsrailoğullarını kendisinin milleti olarak seçeceğini ifade eder. On emir olarak bilinen buyruklar burada verilir. Ayrıca toplumsal hayatı düzenleyen çeşitli kurallarda Tanrı tarafından belirlenip İsrailoğullarına Musa vasıtasıyla bildirilir. Bildirilen kuralların çoğunluğu hukuksal normlardır. Tanrı'dan aldığı buyrukları halkına ileten Musa, ertesi sabah erkenden kalkıp dağın eteğine on iki sütunlu bir sunak kurar. Sunak genelde tapınaklarda bulunan, üzerinde kurbanların kesildiği ve kanın akması için bir oluğun bulunduğu alandır. Tapınakların içinde ayrı bir bölüm, tapınağın bir parçası, müstakil binalar gibi birçok farklı şekilde inşa edildiği kalıntılarında anlaşılmaktadır. Sunakların, bahsedilen ihtişamdaki uzak, basit, dörtgen biçimli yerden biraz yüksek bir kaya olarak kullanıldığı örneklerde mevcuttur. Metinde geçen sunak kurmak tabiri ilgi çekici bir cümledir. Çünkü on iki sütunlu bir sunak kurmak geceden sabaha yapılacak bir iş olamaz. Ancak farklı bir yaklaşımla sunak taşının üstünde on iki sütunu temsil eden desenler olabilir veya hareketli sunaklar kullanılarak on ikisinin bir araya getirildiği söylenebilir. Bir diğer ihtimal ise on iki sütunlu bir tapınağın içinde kurulan sunak yapısına örnek olarak verilmiş olabilir.

Her bir sütun İsrail'in on iki oymağını temsil eder. Musa, gençleri Rab'be sunulmak üzere adaklar getirmeleri için salar. Gençlerin getirdiği hayvanları boğazlayıp kanı iki kısma böler. İlk kısmını Tanrı için yaptığı sunağa dökerken ikinci kısmını bir kaba koyduktan sonra antlaşma kitabını halka okur. Okuması bittikten sonra kaptaki bulunan kanı halkın üzerine serpen Musa, bu kanın Tanrı ile yaptıkları antlaşmanın sembolü olduğunu belirtir. Musa ile İsrail halkının ileri gelenleri arasından yetmiş kişi Tanrı'yı görmek için dağa çıkar. Tanrı'yı gördükten sonra yiyip içerler.²³

Tevrat'a göre antlaşma kitabıyla kastedilenin ne olduğuna dair birkaç görüş bulunur. Bunlardan ilki *Tora*'nın bir bölümü, diğeri *Şemot* kitabının kanunlarının gösterildiği *Mişpatim* perasası, bir başkası *Vayikra* bölümündeki uyarılar ya da on emir olarak değerlendirilir.²⁴ Ayrıca Yahudilerin dini ve milli kimliklerini korumalarında önemli bir rol oynayan seçilmişlik fikri, ahit kavramıyla doğrudan bağlantılıdır.²⁵ Tanrı tarafından Musa aracılığıyla İsrailoğullarıyla yapılan ahitte, *seçilmiş halk* sözü, sunak ve halkın üzerine serpilmiş kan sembolizmi ve Tanrı ile görüşmeden sonra yenilen yemek, üç unsuru tamam etmiştir.

²⁰ *Tevrat*'a göre Adem sünnetli şekilde doğar. Ancak işlediği günah neticesinde cinsel organı sünnet derisi ile kaplanır. Esasen bu deri parçası fiziksel bir unsur olmaktan ziyade Adem ile kutsiyet arasındaki engel şeklinde yorumlanır. Bereşit/Leh Leha 110.

²¹ Yar. 17.

²² Yar. 18.

²³ Çık. 19-24.

²⁴ Şemot/Mişpatim 297.

²⁵ Baki Adam, "Yahudilik", *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 65.

5. Tanrı Tarafından Davut'a Verilen Söz

Davut İsrail kralı olup Filistinlileri yenilgiye uğrattıktan sonra Baale-Yahuda'da bulunan Antlaşma Sandığı'nı²⁶ Yeruslaim'e getirmek ister.²⁷ Sandığı tüm İsrail halkıyla beraber alan Davut, büyük bir şenlik içinde şarkılar söyleyerek ve çalgılar çalarak yola çıkar. Yolda yaşananlardan korkan Davut sandığı Gatlı Ovet-Edom'un²⁸ evine bırakır. Sandık üç ay orada kalır ve Tanrı, Gatlı Ovet-Edom ile tüm ailesini kutsar. Sonrasında bunu Davut'a bildirir ve Davut sandığı almak için oraya gider. Sandığı alıp Yeruslaim'e götürür. Sandığı taşıyanlar her altı adım attığında Davut bir boğa ile bir de besili dana kurban eder. Sandık şenlik içinde Yeruslaim'e getirilir ve Davut tarafından sandık için özel olarak diktirilen çadıra yerleştirilir. Rab için yakmalık sunular ve esenlik sunuları sunulur ve Davut tarafından halk kutsanır. Ardından kadın ve erkek her bir İsrail halkına birer hurma, birer somun ve üzüm pestili verilir. İşler bitip Davut sarayına yerleşince, kendisinin sarayda Rab'bin sandığının ise bir çadırda olmasından dolayı huzursuzluk duyduğunu Peygamber Natan'a²⁹ anlatır. Rab'bin Davut'un yanında olduğunu söyleyen Natan, ona istediğini yapmasını söyler. O gece Rab, Natan'a görünerek Davut'a ahidini iletir. Buna göre Rab, Davut'un adını büyük adamların adları gibi yücelteceğini, İsrail için yurt sağlayıp onları huzura kavuşturacağını söyler. Ayrıca Davut'un soyundan birini çıkarıp krallığını güçlendireceğini ve Tanrı adına inşa edilecek olan tapınağın o kişi tarafından kurulacağını, krallığının ve soyunun sonsuza dek yaşayacağını Natan vasıtasıyla Davut'a iletir. İştiklerinden dolayı çok memnun olan Davut, Rab'be hamd ile övgüler dizer ve söz verdiği gibi soyunu sonsuza dek kutlu kılmasını niyaz eder.³⁰ Davut nasıl ki Tanrı için bir ev yapmak istemişse Tanrı da onun için bir ev (hanedanlık) yapmak ister.³¹ Davut ile yapılan bu ahit, Yahudiler için mesih inancının temelini oluşturur. Hıristiyanlara göre, İsa'nın Davut soyundan gelecek olan *Yahudilerin Gerçek Kralı* olduğu inancını anlamlandırmak için kullanılır.³²

Tanrı tarafından Davut'a iletilen ahitte bir tapınak sembolizmi, bir soyun kutsanması ahdi ve bir de İsrail halkına dağıtılan yemek bulunmaktadır. Tapınak mevcutta bulunmamasına rağmen geleceğe yönelik bir işaret olarak kabul edilebilir.

6. Süleyman'ın Ahdi

Rab'bin sandığı olarak bilinen Ahit Sandığı, Davut ile yapılan ahit gereği onun soyundan gelen oğlu Süleyman tarafından yaptırılan tapınağa konulur. Süleyman, tapınak inşa edildikten sonra sandığı tapınağın en kutsal yerine koymak üzere İsrail halkının ileri gelenlerini Yeruslaim'e çağırır. Bazı kahinler ve İsrail halkının ileri gelenleri sandığı çadırdan alarak tapınağa taşır. Kahinler sandığı kutsal yere koyup oradan çıktuktan sonra tapınak bir bulut ile kaplanır. Artık kahinler işlerini sürdüremez hale gelir ve Rab'bin görkemi tapınağı doldurur. Süleyman halkına hitap eder. Rab'bin emirlerini yerine getirmesi için halkını uyandır. Babasının duasını hatırlatır ve Rab'bi övgü ile anıp ona dua eder. Duası bitince Süleyman ve İsrail halkı kurbanlar keser. Yalnızca Süleyman yirmi iki bin sığır, yüz yirmi bin davar kurban eder. Bunun haricinde yakmalık sunu ve diğer sunular adanır. Nihayetinde İsrail halkı Rab'bin önünde art arda on dört gün bayram yapar. On beşinci gün kral halkını evine gönderir.³³ Süleyman ile yapılan ahitte bir bulut sembolizmi, Rab'bin ahidinin gerçekliği sözü ve sözün yerine gelmesinden sonra yapılan on dört günlük bayram bulunmaktadır.

²⁶ Antlaşma Sandığı ya da Ahit Sandığı İbranice Aron haBerit olarak adlandırılır. bk. Ahmet Hikmet Eroğlu, Kavram Atlası Dinler Tarihi II (Ankara: Gazi Kitapevi, 2020), 34.

²⁷ Antlaşma Sandığı'nın taşınması ile ilgili farklı görüşler için bk. Todd Bolen, "The Date Of The Davidic Covenant", *Journal of The Evangelical Theological Society* 65/1 (2022).

²⁸ Edom'un hizmetkari veya çalışanı olarak anılır. Kutsal alanda vazifesini yapan Levililer soyundan Yedut'un oğludur. bk. Lockyer, *All the Men of the Bible*, 263.

²⁹ Davut ve Süleyman'ın hükümdarlığı döneminde yaşamış peygamber. Lockyer, *All the Men of the Bible*, 252-253. ; Paul Gardner, *The Complete Who's Who in the Bible* (Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1995), 484-486.

³⁰ 2Sa. 5-7.

³¹ *Açıklamalı Kutsal Kitap* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2010), 425.

³² Brett A. Berger, "Theology Thursday: What Are the Biblical Covenants?", *Grand Canyon University* (05 Aralık 2019).

³³ 1Kr. 8.

7. Yoşıya Tarafından Yapılan Ahit

İsrail halkı kutsal topraklara varıp kendi devletlerini kurduktan sonra Tanrı ile yaptıkları ahdi unuturlar. Aşera, Baal gibi tanrılara tapıp gök cisimleri için yapılmış putlara tapmaya, onlara buhurlar yakmaya başlarlar. Kutsal tapınak dahil olmak üzere pek çok yere putlar dikilir, diğer tanrılar için sunaklar yapılır. Kral Yoşıya, sekiz yaşında tahta çıkar. Yoşıya'nın krallığının on sekizinci yılında Rab'bin tapınağının onarımı esnasında İsrail halkının unuttuğu ahit kitabı³⁴ bulunur. Kitap krala okunur. Kral, okunanları duyunca üstünü başını yırtar. Rab'bin öfkesinin büyüklüğünü fark eder. Kahinler o dönem yaşayan Peygamber Hulda'ya³⁵ danışır. Hulda, Rab'bin öfkesini ve bölge halkını gazaba uğratacağını gelenler vasıtasıyla krala bildirir. Ancak Yoşıya'nın pişmanlığının Rab'bin hoşuna gittiğini, onun esenlik içinde mezara gömüleceğini bildirir. Haberi alan Yoşıya, bütün ileri gelenlerle birlikte tapınağa gidip halkı toplar. İsrail halkına ahit kitabını baştan sona kadar okur ve halktan ahde sadık kalacağına dair söz alır. Rab'bin tapınağında diğer tanrılar adına yapılmış ne kadar eşya varsa hepsini toplatıp Kidron Vadisi'nde yakar. Küllerini tapınağa getirir. Krallığında bulunan sunu yerlerini ve putları yıkıp parçalar. Toz haline gelince onları da Kidron Vadisi'ne serper. Yoşıya, İsrail halkını putperestliğe iten kişilerin mezarlarından kemiklerini çıkartıp sunakta ateşe verir. Ancak olacakları önceden bildiren tanrı adamının ve Samiriye'den gelmiş peygamberlerin mezarlarına el sürdürmez. Diğer kentlerde de putları ve putperest kahinleri tapınma yerleriyle birlikte ortadan kaldırır. Yoşıya tüm kentlerde putperestliği kaldırdıktan sonra ahit kitabında yazıldığı şekliyle Fısıh Bayramı'nı kutlamaları için buyruk verir.³⁶ Yoşıya'nın ahidinde Musa'ya dağda verilen ahit kitabına uyulacağına dair İsrailoğulları tarafından verilmiş bir söz, bir mezarlık sembolizmi ve Fısıh yemeği bulunur. Burada mezarlık metaforu oldukça ilgi çekicidir. Mezarlığın ölümler diyarı olması ile putperestliğe düşen halkın da esasen mezarlıkta yatan ölümlerden farkı olamayacağını söylemek mümkündür.

Kitab-ı Mukaddes'in otantikliğine dair kanıt arayan araştırmacılar, Hitit dönemine ait antlaşmalar ile *Kitab-ı Mukaddes'te* geçen ahitler arasındaki benzerliği deneysel bir kanıt olarak ortaya atar. Fiziksel koşullar açısından incelendiğinde Hitit antlaşmalarında genellikle beş madde bulunur: Temel bir girizgâh, tarafların takdim edilmesi, antlaşmanın şartları, antlaşmaya tanıklık eden tanrılar ve antlaşmaya uyulup uyulmaması neticesinde taraflar için lanet ya da iyi niyet temennileri.³⁷ Tarihsel koşullar göz önünde bulundurulduğunda ahit için ortak noktaların olması oldukça önemlidir. Hititlerle beraber Yahudi nüfusunun göç yolları ve yaşadıkları dönemlerin devletlerine ait antlaşmaların incelenmesi, belki de ahitle ilgili zihni arka planın ortaya çıkmasına kapı aralayacaktır.

8. Tanrı'nın İsa Vasıtasıyla Yaptığı Ahit

İsa, Davut soyundan gelen ve Yahudiler tarafından beklenen mesihtir.³⁸ Doğumu gibi hayatı da mucizelerle doludur. Hıristiyan inancına göre İsa, tanrının hulül etmiş halidir. O, yalnızca bir grupla değil bütün insanlarla ahit yapmak üzere yeryüzüne inmiş, Adem'den beri devam eden asli günahın kefareтини ödeyip bütün insanları bağışlatma için kendi kanını akıtmıştır.³⁹

Hıristiyan inancına göre ayrıca Musa ile yapılan ahidin bağlayıcılığı İsa'nın ölümüyle sona erer. Artık insanlık yazılı yasanın geride kalmış yolundan değil Ruh'un yeni yolunda bir ahde sahip olur.⁴⁰ Bu ahit İsa

³⁴ Tapınakta bulunan antlaşma kitabının "Yasanın Tekrarı" olabileceği iddia edilmektedir. bk. Yitzhaq Feder, "The Significance of Hittite Treaties for Biblical Studies and Orthodox Judaism", *The Torah* (2014).

³⁵ Yoşıya döneminde yaşamış kadın peygamber. bk. Edith Deen, *All of The Women of The Bible* (San Francisco: Harper & Row, 1988), 269. Yerusalemler'de yaşamış ve iki kehanette bulunmuştur. İlki Yoşıya'nın esenlik içinde öleceği, ikincisi ise Yahuda'nın putlardan temizleneceğidir. bk. Gardner, *The Complete Who's Who in the Bible*, 260-261.

³⁶ 2Kr. 22-23.

³⁷ Feder, "The Significance of Hittite Treaties for Biblical Studies and Orthodox Judaism" (2014). Kanunnameler ile Yahudi ahit anlayışının mukayesesi için bk. Eldar Hasanoğlu, "Eski Yakındoğu Kanunname Kültürü Işığında Yahudilikte Ahit Anlayışı = The Concept of Covenant in Judaism in the Light of Ancient Near Eastern Culture of Legal Code", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2015), 77-105.

³⁸ Mat. 1.

³⁹ Mat. 26:28.

⁴⁰ Rom. 6:7

tarafından insanların günahlarının kaldırılacağı zaman yapılır.⁴¹ İlk ahdin tastamam olmaması ikinci bir ahdi zorunlu kılar. Hal böyle olunca Tanrı, İsrail ve Yahuda halkıyla yeni bir ahit yapmak ister. Musa ile Mısır'dan çıkışta yapılan ahitte insanlar Tanrı'nın varlığını birbirlerine öğretirken yeni ahitte Tanrı kendisini halkın yüreğine yazacağını bildirir.⁴² Yeni ahdin mührü olarak görülen İsa'nın kanı, masum olduğu halde öldürülen Habil'in kanından üstün sayılır.⁴³ Sonsuza dek sürecek ahit, İsa'nın kanla yeniden diriltiğidir.⁴⁴

İsa ile yapılan ahit, *Yeni Ahit*'in pek çok yerinde geçen ve İsa'nın ölümünden önce yenilen Fısıh Yemeği'nde⁴⁵ anlatılır. İsa, öleceğini bildiği için havarileriyle birlikte Fısıh Yemeği'ni yemek ister. Bu yemekte, havarilerinden birinin kendisine ihanet edeceğini, bunun da Yahuda İskaryot olacağını bildirir. Yemek devam ederken İsa eline aldığı ekmeği bölüp "bu benim bedenimdir, alın yiyin." der. Sonra Göklerin Egemenliği gelene kadar bir daha içmeyeceğini beyan ettiği şarabı bir kâseye doldurup öğrencilerine içmesi için verir. Bu şarabın kendisinin kanı olduğunu, günahların bağışlanması uğruna akıtılan yeni ahdin kanı olduğunu havarilerine anlatır.⁴⁶ Hıristiyan teolojisine göre İsa tanrıdır. İnsanlar ile yeni bir ahit yapmak üzere yeryüzüne iner. Ahde göre tanrı tüm insanlığa lütufta bulunup günahlarını bağışlayacağını beyan eder. Ahdin sembolü İsa'nın kanının içinde bulunduğu kasedir. Ahit nihayetinde bir yemekle son bulur.

Sonuç

Tevrat ve Hıristiyan Kutsal Kitabındaki ahitlere bakıldığında bunların farklı taraflar arasında yapıldığı görülür. Lavan ve Yakup arasındaki ahit, insani bir mutabakata örnek gösterilebilir. Karşılıklı olarak verilen çeşitli vaatler ve koşullar altında ahit gerçekleşmiştir. Nuh ile yapılan ahit ise Tanrı ile yeryüzü arasında ve tüm insanlığı kapsayacak şekilde yapılmıştır. Bu ahit herhangi bir koşula bağlı olmamıştır. Koşulsuz olarak yapılan diğer bir ahit ise İsa vasıtasıyla yapılan ahittir. İsa'nın ahdi de tüm insanlığı kapsayacak bütünlüktedir. İbrahim, Musa, Davut, Süleyman ve Yoşiya ile yapılan ahitler ise belirli bir koşula bağlanmış ve belirli bir soy ile sınırlandırılmış ahitlere örnek gösterilebilir.

Ahitlerde görülen ortak unsurlardan birisi de kandır. Musa ile yapılan ahdin sembolünün kan olması gibi İsa ile yapılan ahdin sembolünün de kan olduğu görülür. Musa'nın ahdi İsrailoğullarıyla Tanrı arasında ve lokal bir ahit iken İsa'nın ahdi Tanrı ile tüm insanlar arasında yapılan bir ahittir. Her ikisinde de ahit sembolünün kan olması dikkat çekicidir. Nuh ile yapılan ahitte canlı hayvandan et koparmamanın sebebi kanlı et yememek, kanlı et yememenin sebebi ise kanın can barındırması olarak gösterilmiştir. Kan ile can arasındaki ilişki dinler tarihi açısından incelenmeye değer bir konu olarak görülmektedir.

Yahudilerin özel bir topluluk olarak kendilerini tanımlarken sundukları kutsal toprak, tapınak ve seçilmişlik gibi kavramlar doğrudan ahit ile bağlantılıdır. Hıristiyanlar ise kitaplarını *Eski Ahit* ve *Yeni Ahit* olmak üzere ikiye ayırırlar. Belki de Tanrı ile yapılan Yeni Ahit neticesinde, Yahudilerin kendilerinde gördükleri seçilmişlik fikrini onlardan alarak tüm insanlığa yaymak için böyle bir adlandırma yaptıkları ve Hıristiyanlığın evrenselliğine dair köken oluşturdıkları iddia edilebilir.

Tevrat ve *Kitab-ı Mukaddes*'te geçen ve bu makalede değerlendirilen ahitlerin ortak unsuru olarak bir sözün söylendiği ya da verildiği, bu ahdin nişanı olarak bir sembolün varlığı ve ahit sonrası bir yemeğin yenildiğini söylemek mümkündür. Esasen bu üç unsur, insani faaliyetler olarak ele alınabilecekken tanrı ile yapılan ahitte de aynı sistematığın kullanılması insan zihnine hitap etmenin dolaylı bir yolu olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşımın sorunu ise tanrıya antropomorfik özellikler yüklemek şeklinde başka bir sonuca kapı aralama olasılığıdır.

⁴¹ Rom. 11:27

⁴² İbr. 8: 7-12

⁴³ İbr. 12:24

⁴⁴ İbr. 13:20

⁴⁵ "Son Akşam Yemeği" olarak da anılan bu yemek, Hıristiyanlıkta Ekmek-Şarap/Evharistiya adıyla anılan önemli bir sakramentin çıkış kaynağıdır. bk. Abdurrahman Küçük vd., *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2011), 393.; Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hıristiyanlık", *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 166-167.

⁴⁶ Mat. 26:17-29; Mar. 14:12-25; Luk. 22:7-20; 1Ko. 11:23-26.

İntihal Taraması Plagiarism Detection	Bu makale intihal taramasından geçirildi/ <i>This paper was checked for plagiarism</i>
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Etik Komite Onayı Ethical Approval	Fırat Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığının ... tarihli ... sayılı kararıyla gerekli etik izinler alınmıştır. Ayrıca, çalışmada Helsinki Bildirgesi'ndeki araştırma ilkelere bağlı kalınmıştır. <i>An application for ethical approval was made to Fırat University Ethics Committee and the necessary ethical permissions were obtained with the decision numbered .... dated ...2022. In addition, the study adhered to the research principles of the Declaration of Helsinki.</i>
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması Design of Study: MME (%50), AÇ (%50) Veri Toplanması Data Acquisition: MME (%50), AÇ (%50) Veri Analizi Data Analysis: MME (%50), AÇ (%50) Makalenin Yazımı Writing up: MME (%50), AÇ (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu Submission and Revision: MME (%50), AÇ (%50)
Finansman Grant Support	Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. <i>The authors declared that this study has received no financial support.</i>
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. <i>The authors have no conflict of interest to declare</i>
Açık Erişim Lisansı Open Access License	Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. <i>This work is licensed under Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License</i>
Telif Hakkı Copyright	Yazar(lar) Author (s): Mehmet Mustafa Erkal – Adem Çetin

Kaynakça | References

- Adam, Baki. "Yahudilik". *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Baskı., 2017.
- Arik, Durmuş. *Kavram Atlası Dinler Tarihi I*. 1 Cilt. Ankara: Gazi Kitapevi, 2020.
- Berger, Brett A. "Theology Thursday: What Are the Biblical Covenants?" *Grand Canyon University*. 05 Aralık 2019. Erişim 10 Ağustos 2023. <https://www.gcu.edu/blog/theology-ministry/theology-thursday-what-are-biblical-covenants>
- Bolen, Todd. "The Date Of The Davidic Covenant". *Journal of The Evangelical Theological Society* 65/1 (2022). https://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/65/65-1/JETS_65.1_61-78_Bolen.pdf
- Deen, Edith. *All of The Women of The Bible*. San Francisco: Harper & Row, 1st pbk. ed., 1988.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. "Hıristiyanlık". *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Baskı., 2017.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Kavram Atlası Dinler Tarihi II*. 2 Cilt. Ankara: Gazi Kitapevi, 2020.
- Eyland, Peter. "Early Christianity with Peter Eyland". *Peter's Christianity Pages*. 2015. Erişim 30 Temmuz 2023. <http://www.insula.com.au/chr/covenants.html#:~:text=These%20days%20the%20formal%20agreement,a%20promise%2C%20and%20a%20meal>.
- Farber, Rabbi Zer. "Laban and Jacob's Covenant at Gal-Ed". *The Torah*. 2014. Erişim 06 Ağustos 2023. <https://www.thetorah.com/article/lab-and-jacobs-covenant-at-gal-ed>
- Farsi, Moşe (ed.). *Türkçe çeviri ve açıklamalarıyla Tora ve Aftara =: [Torah] = Tora*. Teşvikiye, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2002.
- Feder, Yitzhaq. "The Significance of Hittite Treaties for Biblical Studies and Orthodox Judaism". *The Torah*. 2014. Erişim 08 Ağustos 2023. <https://www.thetorah.com/article/significance-of-hittite-treaties-for-torah-judaism>
- Gardner, Paul. *The Complete Who's Who in the Bible*. Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1995.
- Hasanoğlu, Eldar. "Eski Yakındoğu Kanunname Kültürü Işığında Yahudilikte Ahit Anlayışı = The Concept of Covenant in Judaism in the Light of Ancient Near Eastern Culture of Legal Code". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi I/1* (2015), 77-105.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*. çev. Selâhattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları, 2. baskı., 1991.
- Jeffery, Arthur. *The Qur'an as Scripture*. New York: Russell F. Moore Company Incorporated, 1952.
- Küçük, Abdurrahman. "Ahit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. ed. Bekir Topaloğlu. C. 1. Üsküdar, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü, 1988.
- Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.
- Lockyer, Herbert. *All The Men of The Bible: A Portrait Gallery and Reference Library of More Than 3000 Biblical Characters*. Grand Rapids, Mich.: Lamplighter Books, 1958.
- Lumbard, Joseph E.B. "Covenant and Covenants in the Qur'an". *Journal of Qur'anic Studies* 17/2 (Haziran 2015), 1-23. <https://doi.org/10.3366/jqs.2015.0193>
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. ed. Raşit Gündoğan vd. İstanbul: İdeal Kültür&Yayıncılık, 5. Baskı., 2017.
- Wansbrough, John E. - Rippin, Andrew. *Quranic Studies: Sources and Methods of Scriptural Interpretation*. Amherst, NY: Prometheus Books, Nachdr., 2004.
- Açıklamalı Kutsal Kitap*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2010.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. "Ahit". Erişim 14 Temmuz 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=ahit>
- T.C. Konya Valiliği. "Fasıllar Anıtı", ts.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil) -Yeni Çeviri-*. Seoul: Yeni Yaşam Yayınları, 2013.